

Nr 235.

Av herr *Mannerskantz*, *angående en omprövning av reglerings- och ransoneringssystemet.*

Effektiviteten i ett reglerings- och ransoneringssystem är i väsentlig grad beroende av den lojalitet, med vilken detsamma omfattas av allmänheten. Möjligheterna att med straffhot och övervakning uppehålla effektiva reglerings- och ransoneringsbestämmelser äro starkt begränsade.

Med någon överdrift skulle man kunna säga, att en ineffektiv reglering eller ransonering är sämre än ingen alls. Ineffektiviteten skapar irritation. En benägenhet för svartabörshandel växer fram. Allmänt spridda föreställningar om det ofarliga i att överträda givna bestämmelser skapa risker för röta i rättsmedvetandet, som kunna få svåra konsekvenser. Ju längre ett ransoneringssystem fungerar desto starkare bli påfrestningarna på dess moraliska underlag — särskilt om människorna börja tveka om systemets nödvändighet.

Det har omvitnats, att den svenska ransoneringsmoralen under krigsåren stod högt. Att uppträda som köpare eller säljare på den illegala marknaden betraktades allmänt som ett brott mot solidariteten och fördömdes inom alla befolkningsgrupper. En av orsakerna till denna positiva inställning torde ha varit medvetandet om inskränkningarnas absoluta nödvändighet och övertygelsen att fördelningen — trots alla tillfälliga svårigheter — sköttes på ett i stort sett föredömligt sätt. Även de närmast berörda, i produktionen eller distributionen arbetande, delade denna uppfattning och ha spontant gjort en beaktansvärd insats.

Ingen, som har kännedom om vårt verkliga ekonomiska läge av i dag, vågar räkna med ett omedelbart avskaffande av alla regleringar, reglementeringar och ransoneringar. Delade meningar kunna råda i olika detaljfrågor, men om den hårda nödvändigheten att just nu finna sig i en begränsad rörelsefrihet torde allmän enighet vara till finnandes.

Under sådana förhållanden måste en gemensam strävan vara att åstadkomma effektivt verkande regleringar på de områden, där sådana äro oundgängligen nödvändiga. Som det kanske viktigaste medlet härtill uppställer sig osökt nödvändigheten att återväcka allmänt spridd aktiv lojalitet mot de nödvändiga regleringarna.

Detta torde fordra omedelbara åtgärder och deklARATIONER från ansvarigt håll.

Reglerings- och ransoneringssystemet, vilket man med ett sammanfattande ord kan kalla individuell kontroll — i motsats mot generellt verkande medel — infördes som ett hjälpmedel i en svår situation, vilken av alla betraktades som övergående. Den individuella kontrollen får därför icke vara ett medel i en ekonomisk politik på längre sikt. I så fall förlorar man möjligheten till medborgerlig samling kring de nödvändigaste regleringarna. Man väcker i närmast berörda yrkesgrupper frågan om dessas skyldighet till lojalitet mot en politik, vars mål icke allmänt godtagits. Reglerings-systemets tillfälliga karaktär och dess egenskap av utväg i en tillfälligt besvärlig situation böra starkt understrykas. På så vis kan man ernå aktivt medarbetarskap från sakkunnigt håll och positiv inställning från de förmedlande samhällskategorierna.

Den stora allmänheten och icke minst de närmast berörda måste vara övertygade om varje reglerings absoluta nödvändighet och om omöjligheten att på annat vis lösa de problem, man genom tvångsingripanden söker klara upp. Denna varje speciell reglerings nödvändighet får icke motiveras med hänsyn till en viss ekonomisk politik. Särskild uppmärksamhet förtjänar i detta sammanhang tendensen att helt avstå från generellt verkande medel till förmån för individuell kontroll. I tveksamma fall böra sökas lösningar utan ransoneringar eller regleringar. Det är enligt min uppfattning till och med berättigat att härvid taga vissa risker i förlitan på den allmänna samhällssolidariteten. Farligt är att ingiva människorna den föreställningen, att myndigheterna i varje läge söka bemästra svårigheterna genom nya tvångsingripanden eller genom att för länge bibehålla redan existerande sådana.

Irritationen mot nödvändiga regleringar skapas ofta genom den praktiska utformning regleringsbestämmelserna få. Ett närgånget kontroll- och övervakningssystem väcker allmän olust. Alltför detaljerat ingripande skapar problem, som många gånger förefalla olösliga. De väcka även en många gånger oberättigad misstanke om godtycke och skapa känslan av en sådan maktkoncentration i myndigheternas hand, att den enskilde helt förlorat sin rörelsefrihet.

Allmänt klagas över den brist på sakkunskap, med vilken den individuella kontrollen i verkligheten utövas. De i näringslivet arbetande anse sig finna bristande förståelse för sina speciella problem hos tjänstemännen i regleringsorganen samt ofta ytterst irriterande brist på uppskattning av det arbete i folkhushållets tjänst, som man anser sig utföra. Tillräcklig hänsyn tages icke till speciella branschföreteelser eller till omständigheter, som äro okända för de flesta utom ett visst verksamhetsområde stående.

En fråga, som ofta inställer sig vid diskussion av regleringarnas praktiska utformning, är benägenheten att centralisera avgöranden till Stockholm och där placerade kommissioner och nämnder av olika slag. En decentralisering med ökad rätt för de lokala organen att träffa avgöran-

den i konkreta frågor efter generella normer skulle otvivelaktigt minska väntetiden, förenkla proceduren och ge den lokala sakkunskapen större inflytande. Detta kan vara av stor betydelse, särskilt om man försäkras sig om medarbetarskap av praktiskt verksamt folk med sakkunskap i möjligaste utsträckning i de lokala organen.

När sakkunskapen från näringslivet fått tillfälle deltaga i anordnandet av olika regleringsåtgärder, har dess medverkan måhända i alltför hög grad inskränkts till detaljer. I alltför liten grad har man från sakkunnigt håll kunnat påverka de generella normerna. Att detta medfört skadliga biverkningar torde vara ostridigt, liksom att det minskat viljan hos näringslivets män att deltaga i arbetet.

Den kris, i vilken reglerings- och ransoneringssystemet uppenbarligen befinner sig, kan endast hävas efter en genomgripande översyn av hela systemet. Enligt min mening är det därvid i första hand väsentligt icke blott att det från auktoritativt håll bestämt framhålles, att hela systemet är betingat av tillfälliga omständigheter och avsett att avvecklas så snart de onormala förhållanden, som ännu råda som en följd av krigs- och krisförhållandena, försvunnit, utan även att denna uppfattning praktiskt ådagaläggas. Själva området för den individuella kontrollen bör i möjligaste mån inskränkas. I större utsträckning böra generellt verkande medel tillgripas. Näringslivet bör givas ökat inflytande vid den principiella utformningen av den nödvändiga kontrollen. Sakkunskap från näringsidkarhåll bör i möjligaste mån anlitas, även om därigenom organisatoriska förändringar bliva nödvändiga, detaljkontroll och detaljövervakning undvikas, decentralisering försökas. Över huvud taget bör smidigare och affärsmässigare handläggning av frågorna eftersträvas och all hänsyn tagas till de svårigheter, som uppstå för enskilda näringsutövare och konsumenter även i anledning av ett till det nödvändigaste inskränkt regleringsförfarande.

Genom ett tillmötesgående av dessa önskemål och hänsynstagande till ovan antydda principer lämnas ett bidrag av icke ringa betydelse till den nu mer än någonsin nödvändiga strävan att främja produktionsviljan inom olika grenar av vårt näringsliv.

Under återopande av vad jag ovan anfört hemställer jag,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om omprövning av reglerings- och ransoneringssystemet och om tillämpning i den mån detta är möjligt av ett friare och smidigare system.

Stockholm den 24 januari 1948.

Axel Mannerskantz.